

WPLYW WILGOTNOŚCI KUKURYDZY, OWSA I PSZENICY NA PARAMETRY WYTŁACZANIA

J. Laskowski, S. Skonecki

Katedra Eksploatacji Maszyn Przemysłu Spożywczego AR, ul. Doświadczalna 44, 20-236 Lublin
e-mail: KEMPS@faunus.ar.lublin.pl

Streszczenie. Przedstawiono wyniki badań nad określeniem wpływu wilgotności rozdrobionych ziarn kukurydzy, owsa i pszenicy na parametry wytłaczania, podatność materiału do aglomerowania oraz na jakość uzyskanych aglomeratów. Stwierdzono, że ze zwiększeniem wilgotności maleje gęstość kukurydzy, owsa i pszenicy w komorze matrycy i gęstość aglomeratu oraz zmniejszają się naciski i prace poszczególnych faz wytłaczania. Wzrost wilgotności polepsza podatność surowców do aglomerowania oraz pogarsza jakość aglomeratów pod względem ich wytrzymałości.

Słowa kluczowe. parametry wytłaczania, wilgotność, kukurydza, owies, pszenica

WSTĘP

Proces aglomerowania jest szeroko stosowany w wielu działach gospodarki, między innymi w przemysłach: rolno-spożywczym, chemicznym, farmaceutycznym, ceramicznym oraz metalurgicznym i dlatego stanowi przedmiot badań w różnych dziedzinach nauki [1-3, 12-16].

Badania własne procesu wytłaczania realizowane z wykorzystaniem surowców i mieszanek paszowych umożliwiają określenie parametrów procesu zarówno dla fazy zagęszczania jak i wypływu materiału. Poznanie przebiegu wytłaczania dla różnych surowców ma duże znaczenie poznawcze dla procesu granulowania mieszanek paszowych [3].

We wcześniejszych pracach przedstawiono wyniki badań dotyczące wpływu wilgotności materiału na parametry procesu zagęszczania i na podatność materiału do aglomerowania nasion roślin strączkowych oraz ziarna zbóż [5,6].

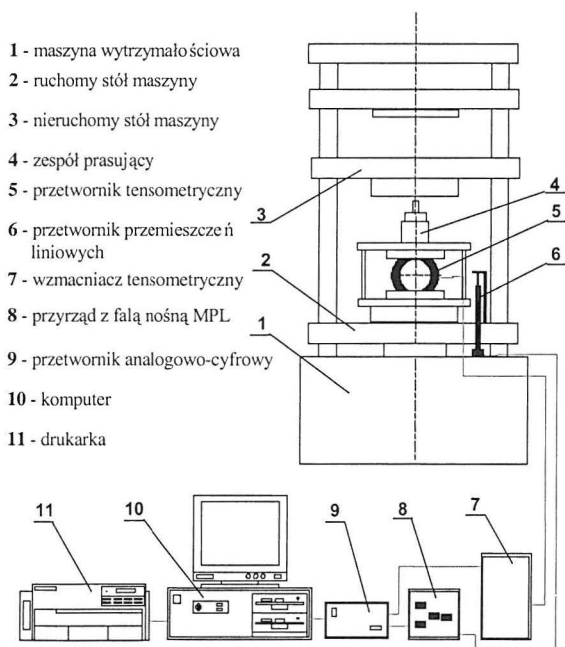
Scharakteryzowano także wpływ temperatury na parametry zagęszczania śruty jęczmiennej, żytniej i nasion roślin strączkowych [7,9,10]. Niniejsze opracowanie stanowi kontynuację badań aglomerowania i dotyczy określenia wpływu wilgotności śruty ziarna zbóż na parametry procesu wyłaczania.

MATERIAŁ I METODY

Charakterystyka materiału i stanowisko badawcze

Surowce – rozdrobnione ziarno kukurydzy, owsa i pszenicy. Średni wymiar cząstek surowców o wilgotności 14% (określony zgodnie z PN-89/R-64798) wynosił dla: kukurydzy 0,95 mm, owsa 1,06 mm, pszenicy 1,07 mm. Wyłaczanie przeprowadzono w temperaturze 80°C dla surowców o wilgotności 10%, 12%, 14%, 16% i 18% (+/-0,2%).

Stanowisko badawcze (Rys. 1) – maszyna wytrzymałościowa ZD40 (1), zespół prasujący (4) ze współśrodkowym otworem wyłaczającym o średnicy 6 mm (średnica komory zagęszczania 25 mm, prędkość przemieszczenia tłoka 0,3 mm·s⁻¹). Wyłaczanie prowadzono każdorazowo w trzech powtórzeniach dla próbek surowców o masie $m = 0,02$ kg.

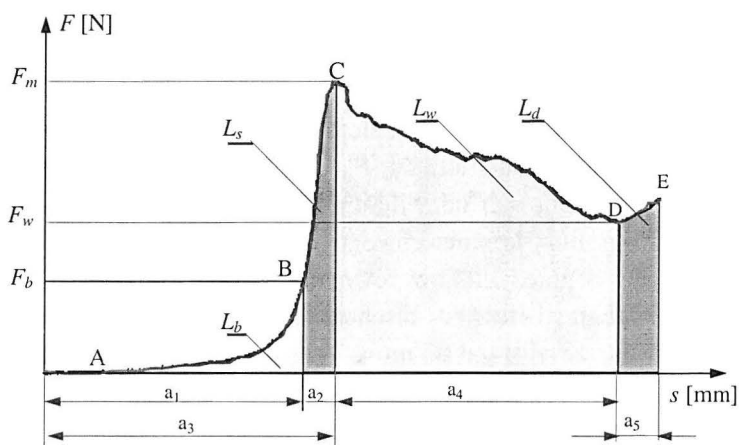

Rys. 1. Schemat układu pomiarowego do maszyny wytrzymałościowej typu ZD z komputerową rejestracją siły ściskania i odkształcenia materiału [4].

Fig. 1. Layout of the ZD-40 press and the measuring system with a computer recording of the compression force and material deformation [4].

Parametry procesu wytłaczania

W czasie każdego pomiaru rejestrowano charakterystykę wytłaczania (Rys. 2) – zależność pomiędzy siłą (F) a przemieszczeniem tłoka (s). Poszczególne fazy procesu wytłaczania scharakteryzowano w pracach [3, 11]. Faza końcowa procesu (tak zwana faza dotłaczania a_5) obejmuje wypływ „strefy martwej” materiału i od punktu D (próg wytłaczania) występuje wzrost siły (F) z przemieszczeniem tłoka (s). Rejestracja tej fazy niezbędna jest do wyznaczenia parametrów dla punktu progu wytłaczania.

Rys. 2. Charakterystyka procesu wytłaczania: a_1 - faza zagęszczania, a_2 - faza ściskania, a_3 – prasowanie, a_4 - faza wytłaczania, a_5 - faza dotłaczania [8].

Fig. 2. Characteristics of extrusion process: a_1 - phase of compaction, a_2 - phase of elastic deformation, a_3 - pressing, a_4 - phase of extrusion, a_5 - phase of ultimate extrusion [8].

Z krzywej wytłaczania (Rys. 2) wyznaczono siły: zagęszczania (F_b), progu wypływu (F_m), progu wytłaczania (F_w) i obliczono naciski: zagęszczania (P_b) dla punktu B charakterystyki, progu wypływu (P_m), progu wytłaczania (P_w) oraz prace: zagęszczania (L_b), pracę ściskania (L_s), całkowitą pracę zagęszczania ($L_c = L_b + L_s$), pracę dla fazy wytłaczania (L_w), całkowitą pracę wytłaczania ($L_k = L_c + L_w$).

Obliczono jednostkową całkowitą pracę zagęszczania ($L_c' = L_c/m$) oraz gęstości surowców (ρ_b i ρ_c) dla charakterystycznych punktów (B i C) krzywej. Cechy te posłużyły do wyznaczenia współczynników k_z i k_c charakteryzujących podatność materiału do aglomerowania [5,6,8]:

k_z - współczynnik zdolności materiału do zagęszczania $\{k_z=(\rho_b/\rho_n)/P_b$ [MPa⁻¹], gdzie: ρ_n – początkowa gęstość materiału w komorze},

k_c - współczynnik określający wartość jednostkowej całkowitej pracy zagęszczania (wyznaczonej do punktu C) odniesionej do przyrostu gęstości $\{k_c=L_c'/(\rho_c-\rho_n)$ [J·m³·kg⁻²]}.

Ocena produktu wytłaczania

Dla wytłoczonego produktu określono gęstość (ρ_g) oraz wytrzymałość aglomeratu na ściskanie $\sigma_{ng} = F_L/L$ [N·m⁻¹] (gdzie: F_L - siła niszcząca granule o określonej długości L [m]).

Ocena statystyczna wyników badań

Dla każdego surowca określono zależności pomiędzy badanymi cechami (gęstościami ρ_b , ρ_c , ρ_g ; parametrami P_b , P_m , P_w , L_b , L_c , L_w i L_k ; współczynnikami k_z , k_c oraz wytrzymałością σ_{ng}) od wilgotności (w). Obliczenia wykonano przy wykorzystaniu programu komputerowego Statistica (firmy StatSoft Inc.). Oceniono: istotność współczynników równania regresji (test t - Studenta) oraz istotność równania regresji (test F - Fischera - przyjęto poziom istotności 0,05). Analiza ta wykazała, że zależności mogą być opisane równaniami liniowymi. Uzyskane zależności regresyjne podano w tabelach bądź też przedstawiono graficznie na rysunkach.

WYNIKI

Gęstość surowca w komorze i aglomeratu

Gęstości badanych surowców podczas fazy zagęszczania ρ_b , ρ_c i aglomeratu ρ_g dla poszczególnych surowców maleją ze wzrostem wilgotności (Tab. 1, Rys. 3).

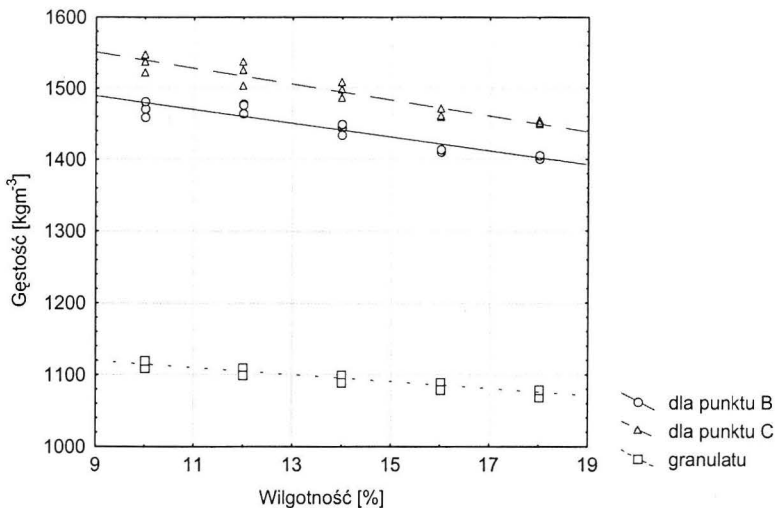
Zakres zmienności gęstości wyniósł: ρ_b od 1490 kg·m⁻³ do 1370 kg·m⁻³, ρ_c od 1700 kg·m⁻³ do 1440 kg·m⁻³ i ρ_g od 1170 kg·m⁻³ do 740 kg·m⁻³. Największą gęstość (ρ_b , ρ_c i ρ_g) uzyskano dla pszenicy, a najmniejszą dla owsa.

Analiza ilorazu gęstości aglomeratu ρ_g do gęstości materiału w komorze ρ_c (ρ_g/ρ_c) dla poszczególnych surowców wskazała, że ze zwiększeniem wilgotności aglomerat bardziej rozpręża się. Największe zmiany gęstości uzyskano dla owsa (iloraz gęstości od 0,7 do 0,52). Dla kukurydzy i pszenicy iloraz gęstości zawiera się w przedziale od 0,74 do 0,68.

Tabela 1. Równania regresji opisujące zależności gęstości ρ_b , ρ_c i ρ_g od wilgotności w i wartości współczynnika korelacji r

Table 1. Regression equations describing relations between densities ρ_b , ρ_c and ρ_g and material moisture w , and the values of correlation coefficient r

Gęstość	Surowiec	r	Równanie regresji
Dla punktu B	Kukurydza	0,942	$\rho_b = -9,717 w + 1576,9$
	Owies	0,931	$\rho_b = -10,12 w + 1563,2$
	Pszenica	0,965	$\rho_b = -10,55 w + 1593,4$
Dla punktu C	Kukurydza	0,951	$\rho_c = -11,25 w + 1652,0$
	Owies	0,943	$\rho_c = -13,68 w + 1697,7$
	Pszenica	0,948	$\rho_c = -19,38 w + 1857,2$
Aglomeratu	Kukurydza	0,940	$\rho_g = -4,83 w + 1163$
	Owies	0,987	$\rho_g = -41,5 w + 1518$
	Pszenica	0,977	$\rho_g = -16,0 w + 1314$

Rys. 3. Zależność gęstości dla punktu B (ρ_b) i punktu C (ρ_c) oraz gęstości aglomeratu (ρ_g) od wilgotności w (kukurydza).

Fig. 3. Relationship between density of points B (ρ_b) and C (ρ_c) and that of the agglomerate (ρ_g) and material moisture w (maize).

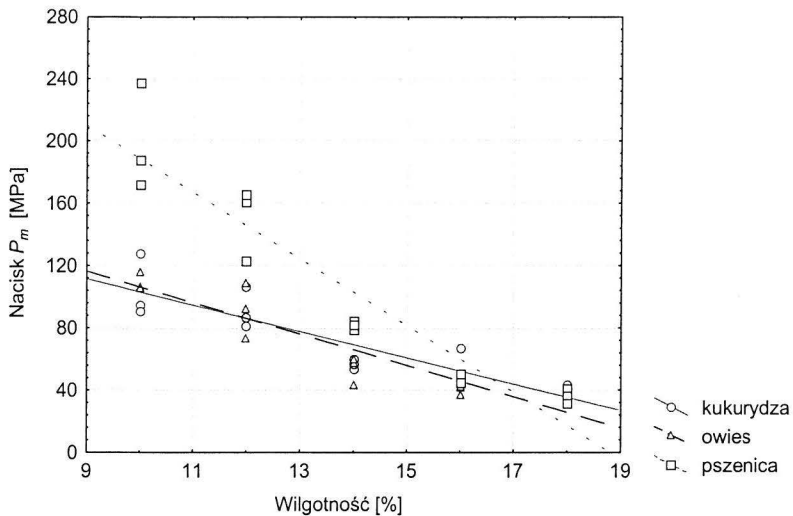
Parametry wylączania

Jak wynika z Tabeli 2 parametry P_b , P_m , P_w , L_b , L_c , L_w i L_k maleją liniowo wraz ze wzrostem wilgotności dla badanych surowców. Przykładowe zależności przedstawiono na Rys. 4 i 5.

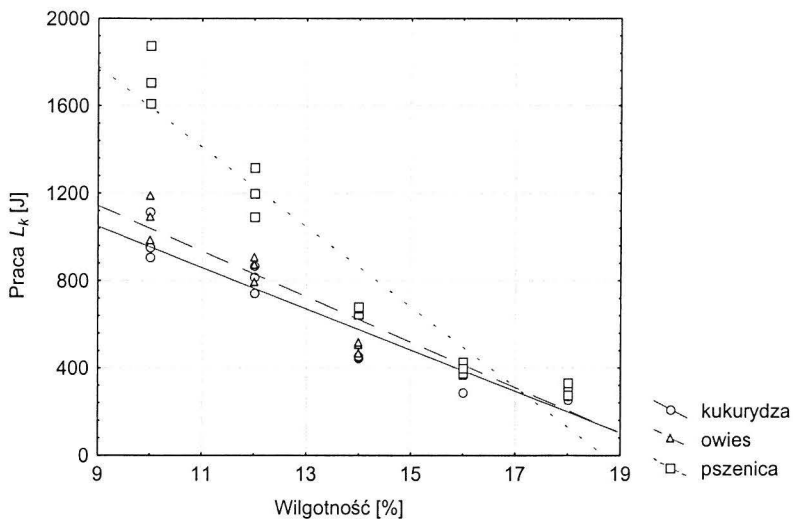
Tabela 2. Równania regresji opisujące zależność parametrów P_b , P_m , P_w , L_b , L_c , L_w i L_k od wilgotności w i wartości współczynnika korelacji r

Table 2. Regression equations describing relations between parameters P_b , P_m , P_w , L_b , L_c , L_w and L_k , and material moisture w , and the values of correlation coefficient r

Parametr	Surowiec	r	Równanie regresji
Nacisk zagęszczania	Kukurydza	0,927	$P_b = -3,546 w + 75,547$
	Owies	0,956	$P_b = -4,387 w + 88,017$
	Pszenica	0,966	$P_b = -6,095 w + 115,31$
Nacisk progu wypływu	Kukurydza	0,898	$P_m = -8,452 w + 187,53$
	Owies	0,935	$P_m = -10,07 w + 206,97$
	Pszenica	0,943	$P_m = -21,398 w + 402,44$
Nacisk progu wylączania	Kukurydza	0,909	$P_w = -8,008 w + 157,46$
	Owies	0,934	$P_w = -7,681 w + 152,07$
	Pszenica	0,928	$P_w = -16,36 w + 299,24$
Praca zagęszczania	Kukurydza	0,927	$L_b = -7,167 w + 140,7$
	Owies	0,937	$L_b = -8,268 w + 152,5$
	Pszenica	0,947	$L_b = -11,70 w + 210,0$
Całkowita praca zagęszczania	Kukurydza	0,913	$L_c = -13,80 w + 265,87$
	Owies	0,967	$L_c = -17,38 w + 328,23$
	Pszenica	0,927	$L_c = -36,27 w + 647,13$
Praca fazy wylączania	Kukurydza	0,939	$L_w = -80,63 w + 1632,7$
	Owies	0,952	$L_w = -86,82 w + 1753,1$
	Pszenica	0,964	$L_w = -146,9 w + 2779,7$
Całkowita praca wylączania	Kukurydza	0,949	$L_k = -94,43 w + 1898,5$
	Owies	0,961	$L_k = -104,2 w + 2081,3$
	Pszenica	0,959	$L_k = -183,2 w + 3426,9$

Rys. 4. Zależność nacisku P_m od wilgotności w dla poszczególnych surowców.
 Fig. 4. Relationship between pressure P_m and material moisture w for investigated materials.

Rys. 5. Zależność pracy L_k od wilgotności w dla poszczególnych surowców.
 Fig. 5. Relationship between work L_k and material moisture w for investigated materials.

Naciski zmieniają się w zakresie: P_b od 60 MPa do 10 MPa, P_m od 240 MPa do 35 MPa i P_w od 160 MPa do 20 MPa, a prace: L_b od 120 J do 16 J, L_c od 400 J do 40 J, L_w od 1500 J do 250 J i L_k od 1900 J do 370 J.

Największe wartości parametrów uzyskano dla pszenicy o wilgotności 10%. Kukurydza i owies mają zbliżone wartości parametrów.

Badania podatności materiału do aglomerowania

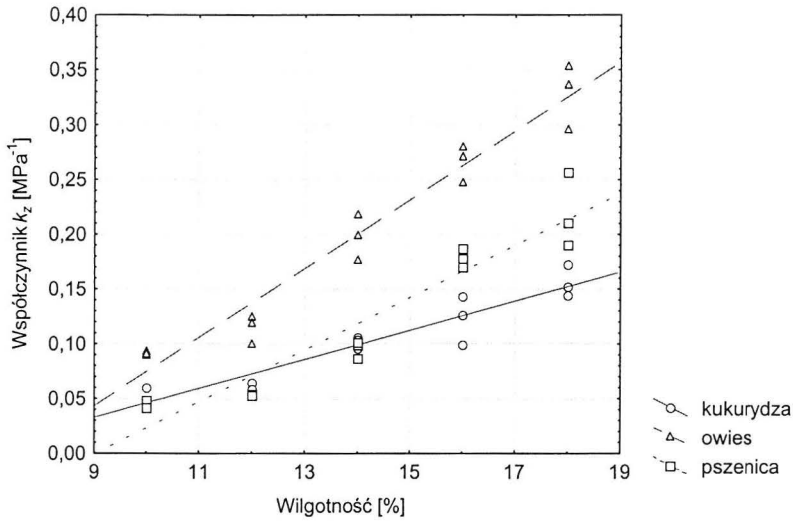
Z Tabeli 3 oraz z Rys. 6 i 7 wynika, że ze zwiększeniem wilgotności (w) rośnie współczynnik zdolności materiału do zagęszczania k_z , natomiast maleje współczynnik k_c dla wszystkich badanych surowców. Największe wartości współczynnika k_z uzyskano dla owsa. Wartości współczynnika k_c (Rys. 7) zawierają się w przedziale 18,05 - 0,94 J m³ kg⁻². Wraz ze wzrostem wilgotności współczynnik k_c maleje dla badanych surowców (polepsza się podatność materiału do aglomerowania). Najwyższe wartości współczynnika uzyskano dla pszenicy o wilgotności 10%, a najniższe dla owsa o wilgotności 18% (owies cechuje się najlepszą podatnością do aglomerowania).

Tabela 3. Równania regresji opisujące zależności współczynników k_z , k_c i wytrzymałości σ_{ng} od wilgotności w i wartości współczynnika korelacji r

Table 3. Regression equations describing relations of coefficients k_z , k_c and strength σ_{ng} to material moisture w , and the values of correlation coefficient r

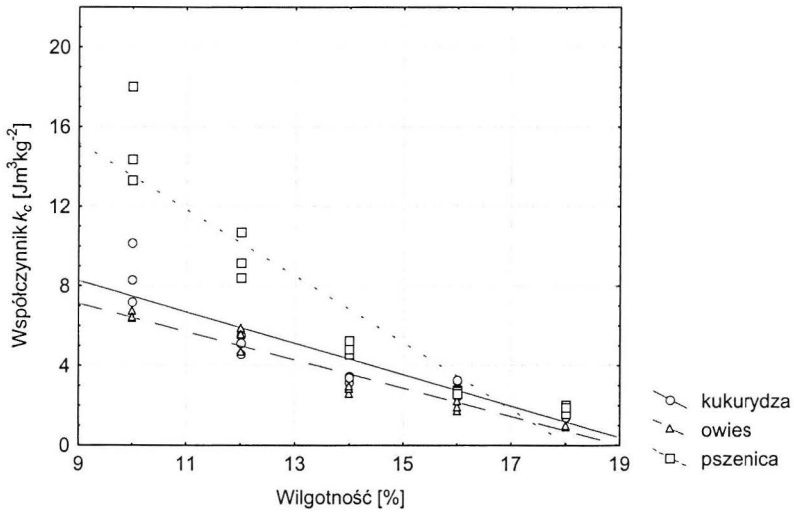
Parametr	Surowiec	r	Równanie regresji
Współczynnik zdolności materiału do zagęszczania	Kukurydza	0,944	$k_z = 0,0133 w - 0,0866$
	Owies	0,975	$k_z = 0,0314 w - 0,2391$
	Pszenica	0,953	$k_z = 0,0238 w - 0,2148$
Współczynnik k_c	Kukurydza	0,912	$k_c = -0,7859 w + 15,336$
	Owies	0,967	$k_c = -0,7077 w + 13,486$
	Pszenica	0,936	$k_c = -1,6717 w + 30,233$
Wytrzymałość aglomeratu	Kukurydza	0,963	$\sigma_{ng} = -490,1 w + 8978,1$
	Owies	0,954	$\sigma_{ng} = -256,84 w + 4922$
	Pszenica	0,964	$\sigma_{ng} = -1240,3 w + 27320$

Rys. 6. Zależność współczynnika zdolności materiału do zagęszczania k_z od wilgotności w dla poszczególnych surowców.

Fig. 6. Relationship between coefficient of material ability to densify k_z and material moisture w for investigated materials.

Rys. 7. Zależność współczynnika k_c od wilgotności w dla poszczególnych surowców.

Fig. 7. Relationship between coefficient k_c and material moisture w for investigated materials.

Ocena jakości uzyskanych aglomeratów

Równania regresji opisujące zależności wytrzymałości granulatu na ściskanie σ_{ng} podano w Tabeli 3. Na podstawie wyników badań można stwierdzić, że wytrzymałość ta maleje wraz ze wzrostem wilgotności.

Wytrzymałość zawiera się w przedziale od $15600 \text{ N}\cdot\text{m}^{-1}$ do $410 \text{ N}\cdot\text{m}^{-1}$. Największe wartości uzyskano dla pszenicy o wilgotności 10%, a najniższe dla owsa o wilgotności 18%.

Badania wyłaczania ziarn kukurydzy, owsa i pszenicy potwierdziły tendencje zmiany parametrów procesu zagęszczania w zależności od wilgotności, które autorzy przedstawili we wcześniejszych pracach dotyczących badań zbóż oraz nasion roślin strączkowych [5, 6].

WNIOSKI

Przeprowadzone badania pozwalają na sformułowanie następujących wniosków:

1. Wilgotność materiału wpływa na gęstości surowca w komorze i granulatu, na parametry procesu wyłaczania oraz na podatność do aglomerowania i wytrzymałość granulatu.
2. Wraz ze wzrostem wilgotności maleje gęstość ρ_b , ρ_c kukurydzy, owsa i pszenicy w komorze wyłaczającej, a także gęstość ρ_g aglomeratu.
3. Zwiększenie wilgotności materiału powoduje zmniejszenie nacisku zagęszczania, progu wypływu i wyłaczania oraz prac faz wyłaczania. Największe wartości parametrów wyłaczania uzyskano dla pszenicy.
4. Wzrost wilgotności polepsza podatność surowców do aglomerowania oraz pogarsza jakość aglomeratów pod względem ich wytrzymałości. Najlepszą podatnością cechuje się owies, a największą wytrzymałością pszenica.

PIŚMIENNICTWO

1. **Ferrero A., Molenda M.:** Device for Continuous Measurement of Straw Briquette Expansion. *Int. Agrophysics*, 13, 87-92, 1999.
2. **Hejft R.:** Ciśnieniowa aglomeracja materiałów roślinnych. Wyd. i Zakład Poligrafii Inst. Techn. Ekspl., Radom, 2002.
3. **Laskowski J.:** Studia nad procesem granulowania mieszanek paszowych. Wydawnictwo Akademii Rolniczej, Seria Wyd. Rozp. Nauk., 113, Lublin, 1989.
4. **Laskowski J., Skonecki S., Gowin J.:** Układ pomiarowy do maszyn wytrzymałościowych typu ZD z komputerową rejestracją i analizą parametrów procesów ściskania. *Zesz. Probl. Post. Nauk Roln.*, 424, 279-284, 1995.

5. **Laskowski J., Skonecki S.:** Influence of moisture on the physical properties and parameters of the compression process of legumes' seeds. *Int. Agrophysics*, 11, 245-256, 1997.
6. **Laskowski J., Skonecki S.:** Influence of moisture on the physical properties and parameters of the compression process of cereal grains. *Int. Agrophysics*, 13, 477-486, 1999.
7. **Laskowski J., Skonecki S.:** Wpływ temperatury na parametry zagęszczania nasion roślin strączkowych. *Inżynieria Rolnicza*, 5 (16), 133-146, 2000.
8. **Laskowski J., Skonecki S.:** Badania procesów aglomerowania surowców paszowych-aspekt metodyczny. *Inżynieria Rolnicza*, 2, 187-193, 2001.
9. **Laskowski J., Skonecki S.:** Influence of material's temperature on compression parameters of ground barley grains. *Int. Agrophysics*, 15 (3), 173-179, 2001.
10. **Laskowski J., Skonecki S.:** Wpływ temperatury materiału na parametry zagęszczania rozdrobnionych ziarn żyta. *Inżynieria Rolnicza*, 4 (37), 177-182, 2002.
11. **Melcion J.-P.:** Testing procedures for pelleting research. *Feed Mix. The International Journal on Feed, Nutrition and Technology*, 3 (5), 33-37, 1995.
12. **Lordi N. G., Cuitino A.M.:** Compaction of Pharmaceuticals. *MRS Bulletin*, 22(12), 34-37, 1997.
13. **Sun X.K., Chen S.J., Xu J.Z., Zhen L.D., Kim K.-T.:** Analysis of cold compaction densification behaviour of metal powders. *Materials Science and Engineering, A* 267, 43-49, 1999.
14. **Thomas M., van der Poel A. F. B.:** Physical quality of pelleted animal feed. 1. Criteria for pellet quality. *Animal Feed Science Technology*, 61, 89-112, 1996.
15. **Thomas M., van Vliet T., van der Poel A. F. B.:** Physical quality of pelleted animal feed. 3. Contribution of feedstuff components. *Animal Feed Science Technology*, 70, 59-78, 1998.
16. **Thomas M., van Zuilichem D. J., van der Poel A. F. B.:** Physical quality of pelleted animal feed. 2. Contribution of processes and its conditions. *Animal Feed Science Technology*, 64, 173-192, 1997.

INFLUENCE OF MOISTURE CONTENT OF MAIZE, OATS AND WHEAT ON THE EXTRUSION PARAMETERS

J. Laskowski, S. Skonecki

Department of Machine Operation in Food Industry, University of Agriculture
ul. Doświadczalna 44, 20-236 Lublin
e-mail: KEMPS@faunus.ar.lublin.pl

Abstract. Paper presents results of the influence of moisture of ground maize, oats and wheat grains on extrusion parameters, agglomeration ability and agglomerates quality. An decrease of density of maize, oats and wheat in the die and density of agglomerate and decrease of pressure and work of individual extrusion phases for higher values of moisture were observed. Higher level of grain moisture has positive effect on agglomeration ability and contrary negative one on strength and agglomerate quality.

Keywords: parameters of extrusion, moisture, maize, oats, wheat.